

MO16 - Demokracie, volby

Demokracie:

- Forma vlády, ve které veškerá moc pochází z lidu
- Z řečtiny (demos- lid, kratos-moc, vláda)
- Demokratické zřízení je založeno na principu podřízení menšiny většině a uznání rovnosti, svobod a politických práv občanů (většina respektuje názory menšiny)
- Dodržování lidských práv a hodnot
- Pluralismus a volná soutěž politických stran
- Tržní ekonomika, právo na soukromé vlastnictví a svobodné podnikání
- **Jiný pohled:** názor člověka na svět a život
 - Základem je člověk a jeho postoje ke světu společnosti a ostatním lidem, ústřední hodnoty jsou: svoboda, tolerance, schopnost kompromisu, spravedlnost, respekt
 - TGM: Čsl. Prezident, dílo Světová revoluce – demokracie jako názor na svět a život
- **Starověká demokracie:** Antické Polis (Athény), Periklés-1. stratég zvolený X formálně demokracie, prakticky moc v jeho rukou, Platón, Aristoteles – Politiky, ostrakismus – střepinový soud
- **Locke:** první myšlenka dělby moci, **Montesquieu:** dělení na soudní, výkonnou, zákonodárnou vzájemné omezení, aby nenastalo, že jeden orgán má více složek moci
- **Základní charakteristika demokracie:**
 - Státní moc odvozena od lidu
 - Pravidelné svobodné volby – všeobecné, rovné, tajné, přímé, můžeme a nemusíme volit
 - Stát slouží lide, ne lidé státu
 - Decentralizace státní moci-územně správní celky
 - Garance a dodržování základních lidských práv a svobod
- **Pojetí většiny v demokracii:**
 - **Absolutní:** nadpoloviční většina, pokud se rozhoduje mezi dvěma alternativami např. volba prezidenta
 - **Relativní:** většina ze zúčastněných, jednomandátové volební obvody
 - **Kvalifikovaná:** přímo stanovená určitá většina (větší většina 3/5), ústavní zákony
- **Přímá demokracie:** referendum (všelidové hlasování), rozhoduje se o konkrétních věcech
 - umožňuje lidem bezprostředně rozhodovat o politických záležitostech
 - výhoda: demokratičnost
 - nevýhoda: časově i finančně náročné, vyžaduje politicky aktivní a vzdělané voliče
 - přímá demokracie u nás: u nás pouze místní referendum uzákoněno obecným zákonem, celostátní referendum jen jednou o vstupu do EU
 - místní referendum: na obecní komunální úrovni
- **Zastupitelská demokracie (nepřímá):**, lid vládne pomocí zástupců zvolených ve volbách
 - Kritika: vládne uzavřená skupina lidí

Lidská práva:

- Jedná se o práva fyzických osob, která vyplývají z pouhé příslušnosti k lidskému rodu, z lidské přirozenosti a principů humanity
- Např. osobní svoboda, rovnost lidí, svoboda projevu, zákaz mučení, právo na život atd.
- Jsou: univerzální – platí pro všechny, nezrušitelná, nepromlčitelná – nemůžeme o ně přijít tím, že je nevykonáme, nezadatelná – nemůžeme se jich vzdát, jsou pod soudní ochranou
- Listina základních práv a svobod:
 - U nás přijata v roce 1992 a stala se součástí ústavního pořádku ČR

- Skládá se z preambule a 6 hlav:
 - 1. Základní lidská práva a svobody
 - 2. Politická práva
 - 3. Práva národnostních menšin a etnických menšin
 - 4. Hospodářská, sociální a kulturní práva
 - 5. právo na soudní a jinou právní ochranu
 - 6. ustanovení společná
- Magna charta libertatum 1215- (velká listina svobod) - omezuje moc Jana Bezzemka
- 1776- Deklarace nezávislosti USA
- 1789- Deklarace práv člověka a občana
- Všeobecná deklarace lidských práv 1948 OSN
- **Příklady integrací ochraňující lidská práva:**
 1. **Vládní:**
 - **KBSE:** konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Helsinská konference 1973-1975 (jako protest proti nedodržování u nás Charta 77)
 - **OBSE:** organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, 1995
 - **Rada OSN pro LP Evropy:** 1949
 - **Evropský soud pro LP**
 - **Evropský ombudsman**
 2. **Nevládní:**
 - **Amnesty international**
 - **Human Rights Watch**
 - **YHRI**
 - **Český helsinský výbor**
- Stav demokracie v ČR po roce 1948:
 - Únorový převrat komunistů – nástup totality, po vzoru SSSR procesy
 - 60. léta snaha o demokratizaci, Pražské jaro 1968- vpád vojsk varšavské smlouvy
 - 70. léta normalizace
 - 1977- vydání charty 77 reakce na porušování lidských práv (Helsinky KBSE), otevřený dopis komunistické vládě, Václav Havel, Jan Patočka, Jiří Hájek – mluvčí Charty 77, signatáři: Ludvík Vaculík, Vlasta Chramostová, Pavel Kohout, odpovědí byla anticharta
 - 1989- petice Několik vět – příklady porušování LP v Československu
 - Změny po roce 1989: **Sametová revoluce 17.11.1989**
 - 1990: parlamentní volby
 - 1999 vstup do NATO
 - 2004 vstup do EU
- **Úřad Ombudsmana:**
 - Veřejný ochránce práv
 - Mimosoudní kontrolní úřad
 - Státem pověřen k řešení stížností jednotlivců na jednání veřejné správy
 - Nynější ombudsman: Stanislav Křeček (od roku 2020)

Volby:

- Akt, při kterém právoplatní voliči volí své zástupce do určitých funkcí nebo orgánů
- Nejběžnější projev politické participace občana
- Jeden ze základních pilířů demokracie
- Svobodné (právo volby mezi několika politickými subjekty, bez donucení) a pravidelné
- Základní principy volebního práva:
 - **Všeobecnost:** všichni občané po dovršení minimální věkové hranice mají právo volit
 - **Rovnost:** každý hlas má stejnou váhu
 - **Tajnost:** nesmí být zjistitelné, jak kdo hlasoval
 - **Přímé:** volí se přímo zástupci určité funkce, nikoliv sbor (někdy nepřímé)
- Význam voleb:
 - Pokojná obměna vlády (rady města, kraje...) ----výběr reprezentantů
 - Volby vyjadřují mínění voličů
 - Udělují legitimitu parlamentu a vládě
- Volební systémy:
 - **Poměrný (proporcionální):**
 - hlasy-→procenta-→mandáty
 - více spravedlivý (reprezentativní), nejlépe odráží názory voličů
 - počet získaných hlasů se převede na počet mandátů
 - ve volebních obvodech se mandáty rozdělují mezi jednotlivé politické strany v poměru podle počtu získaných hlasů
 - základní hranice pro vstup do zákonodárního sboru=5%
 - nevýhoda: moc se tříští, často vzniká koaliční vláda (není tak stabilní)
 - **Většinový:**
 - Vítěz bere vše (zvolen 1 kandidát v daném obvodu)
 - Mandát získá ten z kandidátů, který dostal nejvíce hlasů v daném volebním obvodu
 - Pro voliče přehlednější
 - Volby probíhají v menších, jednomandátových volebních obvodech
 - Počet obvodů je určen počtem křesel v parlamentu
 - Volení zástupci jsou více vázáni k volebnímu obvodu (výhoda)-volby jsou více personalizovány, srozumitelnější (volí se konkrétní osoby)
 - 2 varianty:
 - **Relativní většinový (jednokolový):**
 - Alespoň o 1 hlas více než jiný kandidát
 - Vychází z požadavku získání prosté (poměrné, relativní) většiny
 - Mandát může získat i kandidát, který získal méně než polovinu odevzdaných platných hlasů
 - Např. poslanecká sněmovna parlamentu ČR
 - **Absolutní většinový (dvoukolový):**
 - Absolutní většina=více než 50 % hlasů
 - Vítězí uchazeč, který získá více než 50 % odevzdaných hlasů (třeba již v prvním kole)
 - Když nikdo nezíská 50 % koná se druhé kolo kam postupují dva kandidáti s nejvíce hlasy--- stačí prostá většina
 - Např. senát, prezident ČR

Volby v ČR:

- Konají se ve dvou dnech: 1.den 14:00-22:00, 2.den 8:00-14:00
- Volby se konají na různých úrovních:
 1. **Komunální:** do obecního zastupitelstva na 4 roky
 2. **Regionální:** do krajského zastupitelstva na 4 roky
 3. **Parlamentní:** do PS 200 poslanců na 4 roky (pasivní od 21 let), a do senátu 81 senátorů na 6 let (pasivní od 40 let), každé dva roky se volí 1/3
 4. **Prezidentské:** přímá volba na 5 let (pasivní od 40 let)
 5. **Do evropského parlamentu:** na 5 let (pasivní od 21 let)
- **Volby do PS:**
 - Poměrný volební systém
 - Volební období 4 roky
 - 200 poslanců
 - Pasivní volební právo od 21 let
 - Podmínka pro vstup do PS – získá minimálně 5 % hlasů (uzavírací klauzule)
 - Preferenční hlasy-přednostní mandát pro kandidáta, který získal nejméně 10 % voličů určité strany
- **Volby do senátu:**
 - Většinový volební systém (dvukolový)
 - Volební období na 6 let
 - 81 senátorů
 - Pasivní volební právo od 40 let
 - 1x za 2 roky v 27 jednomandátových obvodech – mění se 1/3 senátorů)
 - Probíhají v 81 volebních obvodech v každém zvolen 1 kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů
- **Volby do evropského parlamentu:**
 - od r. 1979
 - v ČR 2004 (2009, 2014, 2019)
 - poměrný volební systém
 - pasivní volební právo od 21 let
 - strana nebo koalice potřebuje získat 5 % hlasů=uzavírací klauzule
 - volební období na 5 let
 - ČR 21 poslanců
- **Prezidentské volby:**
 - Přímá volba
 - Volební období 5 let, max 2x za sebou
 - Pasivní volební právo od 40 let
 - Kandidatura: podpora nejméně 20 poslanců nebo 10 senátorů nebo 50 000 podpisů na příslušné petici
- **Volby do obecního zastupitelstva:**
 - Poměrný volební systém
 - Volební období na 4 roky
 - Pasivní volební právo 18 let
- **Volby do krajského zastupitelstva:**
 - Poměrný volební systém
 - Volební období na 4 roky
 - Pasivní volební právo 18 let
 - LBC má 45 zastupitelů